

Musings on Chanukah

1. בראשית (פרשת בראשית) פרק א פסוק ב

והארץ היתה תהו ובהו וחשך על-פני תהום ורוח אלהים מרחפת על-פני המים:

2. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ב

רבי שמעון בן לקיש פתח קריא בגליות, והארץ היתה תהו, זה גלות בבל, שנאמר (ירמיה ד, כט): ראיתי את הארץ והנה תהו. ובהו, זה גלות מדי (אסתר ו, יד): ויבהלו להביא את המן. וחשך, זה גלות ינו, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל

3. בראשית (פרשת לך לך) פרק טו פסוק יב - טז

(יב) ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על-אברם והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו: (יג) ויאמר לאברם ילע תלע כייגרו. והנה זרעו בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה: (יד) וגם את-הגוי אשר יעבדו ין אנכי ואחריינו יצאו ברכש גדול: (טו) ואתה תבוא אל-אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה: (טז) ודור רביעי ישובו הנה כי לא-שלם עזן האמרי עד-הנה:

4. בראשית רבה (וילנא) (פרשת לך לך) פרשה מד סימן יז

(בראשית טו, יב): והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו. אימה, זו בבל, דכתיב (דניאל ג, יט): באדין נבוכדנצר התמלי חמא. חשכה, זו מדי, שהחשיכה עיניהם של ישראל בצום ובתענית. גדלה, זו ינו. ... חשכה, זו ינו, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה, שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. אימה, זו אדום, דכתיב (דניאל ז, ז): וארו חינו רביעא דחילה ואימתני ומקיפא תירה.

5. עמוס פרק ה פסוק יח - כב

(יח) הוי המתאנים את-יום ה' למה-יגה לכם יום ה' הוא-חשך ולא-אור: (יט) כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדב ובא הבית וסמך ידו על-הקיר ונשכו הנחש: (כ) הלא-חשך יום ה' ולא-אור ואפל ולא-נגה לו: (כא) שונאתי מאסתי חגיגתם ולא אריח בעצרתיתכם: (כב) כי אם-תעלו-לי עלות ומנחתיתכם לא ארצה ושלם מריאתכם לא אביט:

"Woe to you who desire the day of Hashem! Why do you long for the day of Hashem? It is darkness, and not light, (19) as if a man fled from a lion, and a bear met him; or he went into the house and leaned his hand on the wall, and a snake bit him. (20) Won't the day of Hashem be darkness, and not light? Even very dark, and no brightness in it? (21) I hate, I despise your feasts, and I can't stand your solemn assemblies. (22) Yes, though you offer Me your burnt offerings and meal offerings, I will not accept them; neither will I regard the peace offerings of your fat animals.

6. אסתר רבה (וילנא) פתיחות סימן ה

דא היא דעתה דר' יוחנן דאמר ר' יוחנן (ירמיה ה') על פן הפם אריה מייער זו בבל (שם/ירמיהו ה') זאב ערבות ישודם זו מדי, נמר שקד על עריהם זו ינו (שם/ירמיהו ה') כל היוצא מהנה יטרף זו אדם, ובא הבית זה ינו שהיה הבית קים, ונשכו הנחש זו אדם, שנאמר (ירמיה מ"ו) קולה פנחש ילד וכה"א (שיה"ש ה') פתחי לי אחותי זו בבל, רעיתי זו מדי, יונתי בנין, תמתי באדם, שפל ימי ינו היה בית המקדש קים, והיו ישראל מקריבין בו תורים וביני יונה על גבי המזבח.

7. ילקוט שמעוני נביאים ילקוט שמעוני על עמוס פרק ה רמז תקמד

הוי המתאנים את יום ה' וגו' משל לתרגול ועטלף שהיו מצפים לאורה, אמר התרגול לעטלף האורה שלי הוא אתה למה לך אורה. כאשר ינוס איש מפני הארי. זה לבן שרדף אחר יעקב כארי לטרף נפשו,

וּפָגְעוּ הַדָּב זֶה עָשׂוּ עָמַד עַל הַדָּרָךְ כָּדָב שְׁפוּל לְהַמִּית אִם עַל בָּנִים, וּבָא הַבַּיִת וְסָמַךְ יָדוֹ עַל הַקִּיר וּנְשָׁכּוּ הַנְּחָשׁ, כְּשָׂבָא יַעֲקֹב אֶל אֲרָץ כְּנָעַן לְבֵיתוֹ בָּא עָלָיו שָׂכָם בֶּן חַמּוֹר שֶׁנֶּאֱמָר וַיִּשְׁכַּב אוֹתָהּ וַיַּעֲנֶה:

8. אוצר מדרשים (אייזנשטיין) חנוכה עמוד 189 - 190

מדרש מעשה חנוכה. +[מכ"י מינכען נדפס באוצר טוב ח"א ל"ט, ובית המדרש ח"ה].+

כְּתִיב (יִרְמְיָה נב) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת עֲשׂוּקִים בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וּכְתִיב גַּאֲלָם חֲזַק ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ רִיב יָרִיב אֶת רִיבָם לְמַעַן הַרְגִיעַ אֶת הָאָרֶץ וְהַרְגִיזוּ לְיִשְׁבֵי בְּבָל. אָמְרוּ בִימֵי הַיּוֹנִים גְּתִסְיָב מִקְרָא זֶה שֶׁהַעֲרִימוֹ סוּד עַל יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ בּוֹאוּ וּנְחַדְשׁ עֲלֵיהֶם גְּזֵרוֹת עַד שִׁיבְעֻטוֹ בְּאֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ בַע"ז שְׁלֹנוּ. עָמְדוּ וּגְזָרוּ כָּל בֶּן יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹשֶׂה לוֹ בְּרִיחַ אוֹ מִסְגּוֹר לְפִתְחוֹ יִדְקַר בְּחֶרֶב, וְכָל כֹּף לְמָה כְּדֵי שְׂלֵא יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל כְּבוֹד וְלֹא רְשׁוּת (צְנִיעוּת), שֶׁכָּל בֵּית שְׂאִין לוֹ דָּלֶת אֵין לוֹ כְּבוֹד וְלֹא צְנִיעוּת וְכָל הַרוֹצֵה לְכַנֵּס נִכְנָס בֵּין בָּיִם וּבֵין בְּלִילָה. כִּינּוּן שֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל כֹּף עָמְדוֹ וּבְטָלוּ כָּל דְּלָתוֹת בְּמִתְיָהֶם וְלֹא הָיוּ יְכוּלִין לֹא לְאָכַל וְלֹא לְשָׁתוֹת וְלֹא לְשַׁמֵּשׁ מִטּוֹתֵיהֶם, בְּשִׁבְלֵי גִבְבֵינּוּ וְלִסְטִין וּפְרִיצֵי יוֹנִים, וְלֹא רוֹאִין שְׂיָנָה בְּעִינֵיהֶם לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה, וְנִתְקַנְיָם עֲלֵיהֶם מִקְרָא שְׁפָתוֹב וּפְחַדָּת לַיְלָה וַיּוֹמֵם (דְּבָרִים כ"ח). אָמְרוּ לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַב־ש"ע כְּמָה אָנוּ יְכוּלִים לְסַפֵּל? אָמַר לָהֶם בְּעוֹן מְזוּזָה, אֲלֵא אַעֲפ"כ רְחֹקָה תִּמְצָא בְּגִזְרָה זֹאת. וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׂרוּיִין בְּלֵא דְּלָתוֹת, וְאֵין לָהּ דְּבַר מַעֲבִיר רְעוֹת הָאִשָּׁה מֵעַל בְּעֵלָה כְּדָלֶת שֶׁנֶּאֱמָר לָהּ עָמִי בָּא בְּחֻדְרִים וְגו' (שְׁעָיָה כ"ו), וְעָמְדוֹ בְּגִזְרָה זֹאת שְׂלֵשׁ שָׁנִים, כִּינּוּן שֶׁרָאוּ יוֹנִים שֶׁעָמְדוֹ יִשְׂרָאֵל בְּגִזְרָה וְלֹא נִכְשַׁל אֶחָד מֵהֶם בְּשׁוֹם דְּבַר רַע, עָמְדוֹ וּגְזָרוֹ עֲלֵיהֶם גְּזָרָה אַחֲרָת, וְהַעֲבִירוּ קוּל: כָּל אֶדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ שׂוֹר אוֹ שֶׁהָיָה יִחְקַק עַל קַרְנָיו שְׂאִין לוֹ חֵלֶק בְּאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָל כֹּף לְמָה כְּדֵי שְׂלֵא יִאֲכַלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשָׂר וְלֹא חֵלֶב וְלֹא גִבְיָנָה, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם חֲרִישָׁה. אָמְרוּ יוֹדְעִים אָנוּ שְׂאִין יְכוּלִין לְעַמֵּד בְּגִזְרָה זֹאת. כִּינּוּן שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל כֹּף נִצְטַעְרוּ צַעַר גָּדוֹל אָמְרוּ ח"ו שֶׁנִּכְפָּרוּ בְּאֱלֹהֵינוּ, עָמְדוֹ וּמְכָרוּ בְּהִמָּתֵן בֵּין טְהוֹרָה בֵּין טְמֵאָה, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְהַלְכִין בְּרַגְלִים, וְעֲלֵיהֶם נִתְקַנְיָם רְאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים וְגו'. אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹן שֶׁמִּנְעַתֶּם עֲצָמְכֶם מֵעֲלוֹת בְּשִׁלְשׁ רַגְלִים לִירוּשָׁלַם וְלִהְקָרִיב קַרְבָּנוֹת וְלִתֵּן מִתְּנוּת כְּהֵנָּה, לְכֹן נִתְקַנְיָם עֲלֵיכֶם שׂוֹרָה טְבוּחַת לְעִינָיָה, אֲלֵא אַעֲפ"כ רְחֹקָה תִּמְצָאוּ בְּגִזְרָה זֹאת, וְהָיוּ הַצְּבָיִים וְהָאֲנָלִים וְכָל מִינֵי עוֹפוֹת טְהוֹרִים בָּאִים וְנִכְנָסִים לְבֵיתֵיהֶם שְׂלֵא יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּלֵא דְּלָתוֹת וּבָאִין יִשְׂרָאֵל וְתוֹפְסִין אוֹתָן וְשׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִין בְּשָׂר וְנוֹתְנִין שְׂבַח לְהַקְב"ה וְאָמְרוּ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהִפָּךְ עֲצַת אוֹיְבֵינוּ לְטוֹבָה, שְׂאֵלוֹ הָיוּ דְּלָתוֹת לְכַתִּים הֵיאָף הָיָה כָּל צִידָה נִכְנָסֶת אֲצִלָּנוּ. הַשִּׁיבָם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִתָּם חֲסָתָם עַל כְּבוֹדֵי וְלֹא כִפְרָתָם בִּי אֲפִי אֲנִי זְמַנְתִּי לָכֶם צִידָה, וְכִינּוּן שֶׁרָאוּ הַיּוֹנִים שֶׁעָמְדוֹ יִשְׂרָאֵל בְּגִזְרָה זֹאת, עָמְדוֹ וּגְזָרוֹ כָּל מִי שְׂאֵשְׁתוֹ הוֹלְכֶת לְטְבִילָה יִדְקַר בְּחֶרֶב וְכָל הַרוֹאֶה אוֹתָהּ הָרִי לוֹ לְאִשָּׁה וּבְנִיָה לְעַבְדִים, כִּינּוּן שֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל כֹּף מְנַעַם מִלְשִׁמְשׁ, וְכִינּוּן שֶׁשָּׁמְעוּ יוֹנִים כֹּף אָמְרוּ הוֹאִיל וְאֵין יִשְׂרָאֵל מְשַׁמְשִׁין מִטּוֹתֵיהֶם אָנוּ נִזְקָקִין לָהֶן, כִּינּוּן שֶׁרָאוּ יִשְׂרָאֵל כֹּף חֲזָרוּ עַל גְּשִׁיחָן בְּלֵא טְבִילָה בְּעַל פְּרָחֵן, אָמְרוּ רַב־ש"ע בְּעַל פְּרָחֵנוּ שְׂלֵא בְּטוֹבוֹתֵינוּ, שְׂאִין הָאִשָּׁה רוֹצֵה לְשַׁב תַּחַת בְּעֵלָה בְּלֵא עוֹנָתָה. אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וְעֲשִׂיתֶם בְּלֵא כְּנָה אָנִי אֲטַהֵר אֶתְכֶם וּפְתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מַעֲנֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְהָיוּ גְּשִׁיחָם טוֹבָלוֹת בְּתוֹךְ בְּמִתְיָהֶם וְנִתְקַנְיָם עֲלֵיהֶם מִקְרָא זֶה וּשְׂאֵבְתֶם מִים בְּשִׁשׁוֹן מִמַּעֲיָנֵי הַיְּשׁוּעָה, וְנִתְקַנְיָם עֲלֵיהֶם עוֹד מִקְרָא זֶה אִם רָחֵץ ה' אֶת צֵאת בְּנוֹת צִיּוֹן. כִּינּוּן שֶׁרָאוּ יוֹנִים שְׂאִין יִשְׂרָאֵל מְרַגִּישִׁין בְּגִזְרוֹתֵיהֶם עָמְדוֹ וּגְזָרוֹ עֲלֵיהֶם גְּזָרָה מְרָה וְעִכּוּרָה, שְׂלֵא תִכְנָס כְּלָה בְּלִילָה הָרֵאשׁוֹן מִחֻפְתָּה אֲלֵא אֲצֵל הַהֶגְמוֹן שְׁבַמְקוֹם הֵהוּא. כִּינּוּן שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל כֹּף רְפוּ יְדֵיהֶם וְתִשַּׁשׁ כַּחַם וְנִמְנָעוּ מִלְאַרֵס, וְהָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל בּוֹגְרוֹת וּמְזַקִּינוֹת כְּשֶׁהֵן בְּתוּלוֹת, וְנִתְקַנְיָם עֲלֵיהֶם [עמוד 190] בְּתוּלוֹתֵיהֶן נוֹגוֹת וְהֵיא מֵר לָהּ (אֵיכָה א'), וְהָיוּ יוֹנִים מְתַעַלְלוֹת בְּבְתוּלוֹת יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָוּ בְּדָבָר הַזֶּה שְׂלֵשׁ שָׁנִים וּשְׁמוֹנָה חֲדָשִׁים, עַד שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה שְׂל בַת מִתְתִּיָהוּ כְּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּשְׂאָת לְבֶן חֲשִׁמוֹנָאִי וְאֶלְעָזָר הָיָה שְׁמוֹ, כִּינּוּן שֶׁהִגִיעַ יוֹם שֶׁמְחַתָּה הוֹשִׁיבוֹהָ בְּאֶפְרָיִם, וּכְשֶׁהִגִיעַ זְמַן הַסְּעוּדָה נִתְקַבְּצוּ כָּל גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל לְכְבוֹד מִתְתִּיָהוּ וּבֶן חֲשִׁמוֹנָאִי שְׂלֵא הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר גְּדוּלִים מֵהֶם, וּכְשִׁיבּוּ לְסַעַד עָמְדָה חֲנָה בַת מִתְתִּיָהוּ מֵעַל אֶפְרָיִם וּסְפָקָה כְּפִיָה זֹאת עַל זֹאת וְקָרְעָה פוֹרְפִירוֹן שְׂלָהּ וְעָמְדָה

לפני כל ישראל כשהיא מגלה ולפני אביה ואמה וחוננה. כיון שראו אחיה כף נתפישו ונתנו פניהם בקרקע וקרעו בגדיהם, ועמדו עליה להרגה, אמרה להם שמעוני אחי ודודי, ומה אם בשביל שעמדתי לפני צדיקים ערומה בלי שום עברה הרי אתם מתקנאים בי, ואין אתם מתקנאים למסרני ביד ערל להתעולל בי! הלא יש לכם ללמד משמעון ולוי אחי דינה שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרף כשכם ומסרו נפשם על יחוד של מקום ועזרם ה' ולא הכלימם, ואתם חמשה אחים יהודה יוחנן יונתן שמעון ואלעזר, ופרחי כהנה יותר ממאתים בחור, שימו בטחונכם על המקום והוא יעזר אתכם שנאמר כי אין מעצור לה' להושיע וגו' (ש"א = שמואל א' = י"ד). ופתחה פיה בבכייה ואמרה רבש"ע אם לא תחוס עלינו חוס על קדשת שמך הגדול שנקרא עלינו ונקום היום נקמתנו. באותה שעה נתקנאו אחיה ואמרו בואו ונטל עצה מה נעשה, נטלו עצה זה מזה ואמרו בואו ונקח אחותנו ונוליכנה אצל המלך הגדול ונאמר לו אחותנו בת כהן גדול ואין בכל ישראל גדול מאבינו, וראינו שלא תלין אחותנו עם ההגמון, אלא עם המלך שהוא גדול פמותינו, ונכנסנו עליו ונהרגהו ונצא, ונתחיל אח"כ בעבדיו ובשריו, והשם יעזרנו וישגבנו, נטלו עצה וכו' ועשה להם הקדוש ברוך הוא תשועה גדולה, ושמעו בת קול מבית קדש הקדשים: כל ישראל נצחו טליא באנטוכיא, פן יעשה המקום ישועה בימינו אלה.

9. בראשית (פרשת וישלח) פרק לד

(א) ונצא דינה בת-לאה אשר ילדה ליעקב לראות בכנות הארץ: (ב) וירא אתה שכם בן-חמור החזי ושיא הארץ ויקח אתה וישקב אתה ויענה: (ג) ותדבק נפשו בדינה בת-יעקב ויאחז את-הנער וידבר על-לב הנער: (ד) ויאמר שכם אל-חמור אביו לאמר קח-לי את-הילדה הזאת לאשה: (ה) ויעקב שמע כי טמא את-דינה בתו ובגיו הני את-מקנהו בשדה והתרחש יעקב עד-באם: (ו) ויצא חמור אבי-שכם אל-יעקב לדבר אתו: (ז) ובגיו יעקב באו מן-השדה כשמעם ויתעצבו האנשים ויחר להם מאד כי-נבלה עשה בישראל לשכב את-בת-יעקב וכן לא יעשה: (ח) וידבר חמור אתם לאמר שכם בני חשקה נפשו בביתכם תנו נא אתה לו לאשה: (ט) והתחתנו אתנו בנתיכם ותנו-לנו ואת-בנותינו תקחו לכם: (י) ואתנו תשבו והארץ תהיה לפניכם שבו וסחווה והאחזו בה: (יא) ויאמר שכם אל-אביה ואל-אחיה אמצא-חן בעיניכם ואשר תאמרו אלי אתן: (יב) הרפו עלי מאד מהר ומתן ואתנה פאשר תאמרו אלי ותנו-לי את-הנער לאשה: (יג) ויענו בני-יעקב את-שכם ואת-חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחתם: (יד) ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את-אחתינו לאיש אשר-לו ערלה כי- חרפה הוא לנו: (טו) אד-בזאת גאות לכם אם תהיו כמנו להמל לכם פל-זכר: (טז) ונתנו את-בנותינו לכם ואת-בנותיכם נקח-לנו וישבנו אתכם והינו לעם אחד: (יז) ואם-לא תשמעו אלינו להמול ולקחנו את-בתנו והלכנו: (יח) וייטבו דבריהם בעיני חמור ובעיני שכם בן-חמור: (יט) ולא-אתר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת-יעקב והוא נכפד מפל בית אביו: (כ) ויבא חמור ושכם בנו אל-שער עירם וידברו אל-אנשי עירם לאמר: (כא) האנשים האלה שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסחרו אתה והארץ הגה רחבת-ימים לפניכם את-בנתם נקח-לנו לנשים ואת-בנותינו נתן להם: (כב) אד-בזאת יאתו לנו האנשים לשכב אתנו להנות לעם אחד בהמול לנו פל-זכר פאשר הם נמלים: (כג) מקנהם וקנינם וכל-בהמתם הלוא לנו הם אד גאותה להם וישבו אתנו: (כד) וישמעו אל-חמור ואל-שכם בנו פל-יצאי שער עירו וימלו פל-זכר פל-יצאי שער עירו: (כה) ויהי ביום השלישי בהיותם פאבים ויקחו שני-בני-יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבאו עליהעיר בטה ויהרגו פל-זכר: (כו) ואת-חמור ואת-שכם בנו הרגו לפי-חרב ויקחו את-דינה מבית שכם ויצאו: (כז) בני יעקב באו עליהחללים ויבזו העיר אשר טמאו אחותם: (כח) את-צאנם ואת-בקרם ואת-חמריהם ואת-אשר-בעיר ואת-אשר בשדה לקחו: (כט) ואת-פל-חילם ואת-פל-טפם ואת-נשיהם שבו ויבזו ואת פל-אשר בבית: (ל) ויאמר יעקב אל-שמעון ואל-לוי עכרתם אתי להבאישני בישב הארץ בפנעני ובפרגי ואני מתי ומספר ונאספו עלי והכונני ונשמדתי אני וביתי: (לא) ויאמרו הכוזה יעשה את-אחותנו: פ

10. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג

א- בבית שני פשמיכתי ון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הגיחו אותם לעסק בתורה ובמצות. ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פצצות וטמאו הטהרות. וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצוים לחץ גדול עד שרחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם ונגברו פני חשמונאי הפהנים הגדולים בהרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הפהנים וחרזה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החרבן השני:

11. בראשית (פרשת ויחי) פרק מט פסוק ט - י

(ט) גור אריה יהודה מטטרף בני עליית פרע רבץ פאריה וכלביא מי יקימנו: (י) לא יסור שלבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד פייבא שילו ולו יקתת עמים

12. רמב"ן בראשית (פרשת ויחי) פרק מט פסוק י

לא יסור שבט מיהודה - אין ענינו שלא יסור לעולם, כי כתוב (דברים כח לו) יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך, והנה הם ומלכם בגולה, אין להם עוד מלך ושירים. וימים רבים אין מלך בישראל. והנביא לא יבטיח את ישראל שלא ילכו בשבי בשום ענין בעבור שימלוך עליהם יהודה: אבל ענינו שלא יסור שבט מיהודה אל אחד מאחיו, כי מלכות ישראל המושל עליהם ממנו יהיה, ולא ימשול אחד מאחיו עליו, וכן לא יסור מחוקק מבין רגליו, שכל מחוקק בישראל אשר בידו טבעת המלך ממנו יהיה, כי הוא ימשול ויצוה בכל ישראל, ולו חותם המלכות, עד כי יבא שילה ולו יקתת כל העמים לעשות כרצונו, וזהו המשיח, כי השבט ירמוז לדוד שהוא המלך הראשון אשר לו שבט מלכות, ושילה הוא בנו אשר לו יקתת העמים: ...

והכתוב הזה רמז כי יעקב המליך שבט יהודה על אחיו והוריש ליהודה הממשלה על ישראל. והוא מה שאמר דוד ויבחר ה' אלהי ישראל בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי בי רצה להמליך על כל ישראל (דהי"א כח ד). ואמר לא יסור, לרמוז כי ימלוך שבט אחר על ישראל, אבל מעת שיחל להיות ליהודה שבט מלכות לא יסור ממנו אל שבט אחר. וזהו שנאמר (שם ב יג ה) כי ה' אלהי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו: וענין שאול היה, כי בעבור שדבר שאלת המלכות בעת ההיא נתעב אצל הקדוש ברוך הוא, לא רצה להמליך עליהם מן השבט אשר לו המלכות שלא יסור ממנו לעולמים, ונתן להם מלכות שעה. ולזה רמז הכתוב שאמר אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי (הושע יג יא), שנתנו לו שלא ברצונו, ולכן לקחו בעברתו, שנהרג הוא ובניו ונפסקה ממנו המלכות: ...

ולפי דעתי היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד עוברים על דעת אביהם ומעבירים נחלה, והם היו סומכים על דבר אחיה השילוני הנביא שמשח לירבעם ואמר ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים (מ"א יא ט). וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה עברו על צוואת הזקן ונענשו בהם, וכמו שאמר הושע (ח ד) הם המליכו ולא ממני: וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב. והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג ב) כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כלם בעון הזה. ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים, אבל כל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום: ...